به کار ببندیم

۱- ✪ اکنون که دیدگاه‌های ... .

نظر ارسطو: انسان نوعی حیوان است که دارای ویژگی متمایز نطق است و نطق به بُعد غیر مادی انسان یعنی روح باز می‌گردد.

نظر ابن‌سینا: علاوه بر پذیرفتن نظر ارسطو معتقد است روح انسانی در مراحلی از مراحل رشد جنینی توسط خداوند به انسان عطا می‌شود.

نظر دکارت: انسان موجودی دو بعدی است و دارای بدن و ذهن است. ذهن مرکز اندیشه و تفکرات است که از بدن استفاده می‌کند.

نظر صدرائیان: انسان را موجودی دو بعدی می‌دانند که روح نتیجهٔ تکامل جسم است. بین روح و بدن وحدت حقیقی برقرار است. انسان ظرفیت بی‌نهایت دارد و با اراده و اختیار خود این ظرفیت را فعلیت می‌بخشد.

نظر داروینیست‌ها: انسان نوعی حیوان است که با سایر حیوانات تفاوت ندارد. انسان نتیجهٔ تحول تدریجی و تکاملی موجودات است و زیست اجتماعی انسان را به ابداع اصول اخلاقی سوق داده است.

نظر ماتریالیست‌ها: انسان نوعی ماده و ماشین پیچیده است. ذهن انسان مجموعه‌ای از سلول‌های مغزی است که افکار را جمع و جور می‌کند.

نظر سهروردی: هستی مراتب نور است و خداوند نورالانوار است. سایر مراتب وجود نور خود را از نورالانوار می‌گیرند اما چون نور کامل نیستند ترکیبی از نور و ظلمت‌اند.

۲- به نظر شما ... ؟ دیدگاه صدرائیان؛ زیرا به تمام ابعاد وجودی انسان پرداخته و به بسیاری از مسائلی که دربارهٔ ماهیت انسان وجود دارد پاسخ داده است.

۳- دیدگاه فلاسفهٔ اسلامی ... ؟

ابن سینا: دیدگاه اعتبار حس و عقل - با معرفت‌شناسی ارسطو

سهروردی: دیدگاه عقل و معرفت شهودی - با معرفت‌شناسی افلاطون

ملاصدرا: بهره‌مندی از همهٔ ابزارهای معرفتی (حس + شناخت تجربی + شناخت عقلی + دیدگاه شهودی + معرفت وحیانی) با معرفت شناسی ابن‌سینا و سهروردی

درس ۱۱: انسان، موجود اخلاق‌گرا

مفاهیم آموزشی

۱- انسان با مفهوم اخلاق و خوب و بد اخلاقی آشنا است.

۲- همین آشنایی انسان با مفهوم اخلاق یکی از ویژگی‌های ممتاز و بی‌شمار انسان است.

۳- بسیاری از متفکران با همین ویژگی انسان را تعریف کرده‌اند و به نظر آنها، انسان موجودی است اخلاقی که خوبی و بدی را درک می‌کند و کارهایی بر اساس این درک انجام می‌دهد.

۴- تقسیم‌بندی کارهای انسان:
- ۱) فعل طبیعی: کارهایی که انسان برای رفع نیازهای خود انجام می‌دهد. مانند: خرید مایحتاج روزانه.
- ۲) فعل اخلاقی: کارهایی که مورد ستایش و تحسین یا مورد سرزنش و تقبیح قرار می‌گیرند. مانند: احسان.

۵- برخی دیدگاه‌ها در معیار فعل اخلاقی

الف) فیلسوفان دوره یونان باستان

- ✪ دیدگاه افلاطون:
  - سه قوهٔ اصلی در وجود انسان:
    - ۱) شهوت: انسان را به سوی لذایذ و امیال مختلف فرا می‌خواند.
    - ۲) غضب: انسان را در برابر خطرها و موانع، دعوت به ایستادگی و عکس‌العمل می‌کند.
    - ۳) عقل: خوب را از بد تشخیص می‌دهد و سعادت واقعی را شناسایی می‌کند.
  - بنابراین عمل انسانی در صورتی در جهت سعادت است که قوهٔ غضب و شهوت تحت کنترل و حکومت عقل باشند و با راهنمایی عقل عمل کنند.
  - اگر عقل که از فضیلت حکمت برخوردار است، حاکم باشد:
    - ۱) قوهٔ شهوت خویشتن‌داری پیش می‌گیرد.
    - ۲) قوهٔ غضب متصف به شجاعت می‌شود.
    - ۳) برایند و نتیجهٔ چنین سامانی برقراری «عدالت» میان قوای عقل، شهوت و غضب در سراسر شخصیت انسان است.

@KonkurVIPBook

- دیدگاه ارسطو:
۱) اعتدال عامل سعادت و نیک‌بختی است.
۲) اگر عقل بر قوای دیگر (شهوت و غضب) حاکم باشد انسان به اعتدال در قوا می‌رسد.
۳) شهوت و غضب همواره در معرض افراط و تفریط هستند و عقل می‌تواند مانع این افراط و تفریط شود.
۴) شرط لازم برای اینکه عقل مانع افراط و تفریط شهوت و غضب شود این است که خود عقل رشد کرده و به درجات مناسبی از معرفت دست یابد.
۵) عقل هر انسانی اعتدال را درک می‌کند و آن را به عنوان امری درست می‌پذیرد.

ب) فیلسوفان دورهٔ جدید اروپا

- دیدگاه کانت (فیلسوف قرن هجدهم):
۱) انسان دارای حقیقتی به نام وجدان اخلاقی است که او را به خیر دعوت می‌کند و از شر باز می‌دارد.
۲) هر کاری را که انسان صرفاً به حکم اطاعت از وجدان انجام دهد، آن فعل خیر اخلاقی است.
۳) اگر عدل را نه به خاطر تشویق دیگران بلکه فقط به خاطر وجدان انسانی انجام دهد، فضیلت است.
۴) عمل انسان باید به‌گونه‌ای باشد که اگر دیگران هم همان کار را در مورد وی انجام دادند او آن کار را بپسندد.
کانت می‌گوید: «بر طبق قاعده‌ای عمل کنید که بتوانید اراده کنید که قاعدهٔ مزبور قانون کلی و عمومی شود.»

- ✪ دیدگاه فیلسوفان طبیعت‌گرا و ماتریالیست‌ها:
۱) بعد روحی و معنوی را باور ندارند.
۲) ریشه‌های فعل اخلاقی را در همان رفتار طبیعی انسان جست‌وجو می‌کنند.
۳) انسان مانند سایر موجودات هر کاری را برای منافع طبیعی خود انجام می‌دهد.
۴) خوب و بد عناوینی هستند که ما بنا بر منافع خود (سود و ضرر) به هر کار نسبت می‌دهیم.
۵) انسان زندگی اجتماعی دارد و ناگزیر است منفعت دیگران را رعایت کند در غیر این صورت منفعت خودش نیز حفظ نمی‌شود.
۶) اوّلین قانون اخلاقی براساس این دیدگاه: «آنچه برای خود می‌پسندی برای دیگران هم بپسند در این صورت می‌توانی با دیگران زیست کنی.»

- نظر توماس هابز (براساس نظر ماتریالیست‌ها):
۱) هرگاه انسان بخواهد آزادی زیادی در برابر دیگران داشته باشد باید به دیگران هم حق بدهد که در برابر او همان میزان آزاد باشند.
۲) انسان از زمانی که دریافته است نفع او در گرو نفع دیگران است قواعد اخلاقی را ابداع کرده است.
۳) باید با دیگران راستگویی پیشه کرد و با عدالت رفتار کرد. براین‌اساس صداقت، عدالت و ... در واقع ارزش حقیقی ندارند و حقیقتاً فضیلت نیستند.
۴) این امور چون برای زندگی اجتماعی ضروری هستند و منفعت افراد در آن است باید مراعات شوند.

ج) نظر فیلسوفان مسلمان

۱) ابن‌سینا و فلاسفهٔ مسلمان مانند افلاطون و ارسطو عقل را منبع شناخت فضیلت و رذیلت می‌دانند و آن را عقل عملی می‌گویند.
۲) عقل فضیلت‌هایی مانند عدل، احسان و ... را کمالاتی می‌داند که باعث رشد و کمال روح می‌شود.
۳) هر انسانی فضیلت‌ها را دوست دارد و از رذایل اخلاقی گریزان است زیرا رذایل اخلاقی به روح صدمه می‌زند و آن را از کمال باز می‌دارد.
۴) انسان با کسب فضایل به رضایت درونی می‌رسد.
۵) با وجود علاقهٔ فطری بشر به فضلیت‌ها و اینکه عقل آنها را زیبا و خوب می‌داند انتخاب فضایل و عمل به آنها چندان آسان نیست.

- تمایلات انسان در نظر فیلسوفان مسلمان:
۱) تمایلات مربوط به بُعد مادی و حیوانی: مانند تمایل به ثروت و لذات مادی
۲) تمایلات مربوط به بُعد روحی و معنوی: مانند تمایل به عدالت و سخاوت که تمایلاتی برتر هستند و فضیلت شمرده می‌شوند.

- ✪ علت انجام رذایل اخلاقی از نظر فیلسوفان مسلمان
۱- گاه میان فضیلت‌ها و منافع و تمایلات مادی و حیوانی انسان تلاقی پیدا می‌شود. اگر تمایلات حیوانی و مادی انسان قوی باشند انسان را به سوی خود کشیده و مانع رسیدن انسان به فضیلت‌ها می‌شوند و حتی ممکن است انسان را به سوی رذیلت سوق دهند.

@KonkurVIP Book

۲- فلاسفه مسلمان می‌گویند:
انسان می‌تواند فضایل و رذایل را بشناسد و به آنها علاقه بورزد. علاقه‌مندی به تنهایی نمی‌تواند باعث ترک رذیلت و کسب فضیلت شود. علاوه بر تمایل ذاتی پشتوانهٔ دیگری لازم است تا در هنگام تضاد میان تمایلات حیوانی و فضایل اخلاقی انسان بتواند فضایل را بر تمایلات ترجیح دهد. این پشتوانه «خداست». اگر خداوند ما را به کسب فضایل ترغیب و از رذایل منع نماید و برای آنها پاداش یا مجازات تعیین کند میل به فضائل در انسان تقویت می‌شود. اعتقاد به خداوند عامل تقویت کننده است امّا این به معنی عمل به فضلیت به طور قطعی نیست. در هر صورت انسان موجودی مختار و با تمایلات قوی و شدید است و حتی ممکن است برای رسیدن به تمایلات خود از فرمان خداوند هم سرپیچی کند.

تفکر ۸۴

پیش از آغاز ... .

۱- چرا با اینکه کسی متوجه دزدی سامان نشده، داود سامان را سرزنش می‌کند؟ زیرا از نظر داود دزدی کار زشتی است حتی اگر کسی متوجه آن نشود.

۲- آیا واقعاً سامان کار خود را خوب تلقی می‌کند؟ بله

۳- آیا در میان جملات داود و سامان قاعدهٔ نادرست اخلاقی هم مشاهده می‌کنید؟ بله؛ مثلاً «ممکن است این کار برای تو غلط باشد اما برای من نه!»

۴- چرا داود تلاش می‌کند پایبند قواعد اخلاقی باشد و از آنها سرپیچی نکند؟ زیرا اعتقاد دارد که نباید اخلاق را زیر پا گذاشت و اخلاق برای همه یکسان است.

۵- آیا انتقاد سامان از رفتار داود درست است؟ چرا؟ خیر - زیرا می‌خواهد قوانین اخلاقی را براساس منافع خود بسازد و از طرفی از نظرش همه باید پایبند به قوانین اخلاقی او باشند.

بررسی ۸۶

گفت‌وگوی داود و ...؟ در نظر سامان معیار فعل اخلاقی منافع خود فرد است و از نظر داود معیار فعل اخلاقی برای همه یکسان است.

تطبیق ۸۸

✪ **دیدگاه اخلاقی افلاطون ...؟** بله - هر دو معتقدند که عقل باید بر قوای وجودی انسان حاکم باشد و از طریق حاکمیت عقل است که انسان به سعادت می‌رسد (اگرچه ممکن است سعادت در نظر افلاطون و ارسطو کاملاً یکی نباشد).

تطبیق ۸۹

این دیدگاه کانت ...؟ سازگاری؛ کانت حقیقت نفسانی انسان و اراده و اختیار در انسان را قبول داشت و می‌گفت انسان یک موجود اخلاقی و برخوردار از وجدان اخلاقی است و چنین ویژگی بدون داشتن اراده آزاد و اختیار معنا ندارد.

✪ **دیدگاه بالا را ... .** دیدگاه طبیعت‌گرایان با دیدگاه ماتریالیست‌ها و داروینیست‌ها سازگارتر است زیرا این گروه‌ها همگی انسان را موجودی تک بُعدی می‌دانند و بُعد روحی و معنوی را برای انسان باور ندارند. اما دکارت انسان را دو بُعدی می‌بیند و برای ذهن انسان نسبت به بدن او اهمیت بیشتری قائل است.

طرح مسئله ۹۰

اگر انسان‌ها به ...؟ زیرا گاهی کسب فضیلت‌ها با منافع و تمایلات انسان در تضاد است و قدرت تمایلات در انسان می‌تواند مانع رسیدن وی به فضایل شود و حتی او را به سوی رذیلت‌ها هدایت می‌کند.

یافتن مصداق‌ها ۹۱

آیا می‌توانید نمونه‌هایی ...؟ تطمیع‌ها و رشوه‌خواری در طول تاریخ بشری نمونه‌هایی از تمایلات مادی است که مانع کسب فضیلت شده است.

تطبیق ۹۱

دیدگاه ابن‌سینا و ... . بله؛ نظریهٔ اخلاقی هر مکتب مبتنی بر نظر آن مکتب در انسان‌شناسی است. آنها انسان را موجودی دو بُعدی می‌دانند و به روح و ابعاد معنوی انسان اهمیت بیشتری می‌دهند، در نتیجه ارزش‌های اخلاقی را بر اساس منافع مادی و غریزی تفسیر نمی‌کنند بلکه این ارزش‌ها را در راستای تکامل و تعالی روحی و معنوی تعریف می‌کنند نه در راستای رسیدن به منافع شخصی و جسمی و نیازهای طبیعی.

در اینجا دو ... .

صحنهٔ اوّل: مادربزرگ احمد یک روز ... اطمینان حاصل می‌کند که او صدمه‌ای ندیده است. انگیزهٔ اخلاقی علی مثبت است.
- صحنهٔ اول با دیدگاه فلاسفهٔ مسلمان عقل انسان منبع شناخت قواعد اخلاقی است و عقل تشخیص می‌دهد فضیلت‌های اخلاقی کمالاتی هستند که هر انسانی آن را دوست دارد.

@KetabVIPBook

صحنهٔ دوم: مادربزرگ احمد یک روز ... اطمینان حاصل می‌کند که او صدمه‌ای ندیده است. انگیزهٔ اخلاقی رحمان منفی و براساس منافع شخصی است. - صحنهٔ دوم با دیدگاه فیلسوفان طبیعت‌گرا هماهنگ است. از نظر این گروه اخلاق، ترکیبی از دوراندیشی انسان است با نفع‌طلبی.

به‌کار ببندیم ۹۳

۱- ✪ هر کدام از ... ؟

■ **معیار فعل اخلاقی، جستجوی سعادت و نیک‌بختی انسان است.** افلاطون و ارسطو و دیدگاه ابن‌سینا و عموم فلاسفهٔ مسلمان

■ **معیار فعل اخلاقی، در رعایت حد اعتدال است.** ارسطو

■ **معیار فعل اخلاقی، در اطاعت از وجدان است.** کانت

■ **معیار فعل اخلاقی، برای حفظ مصالح و منافع افراد در جامعه است.** طبیعت‌گرایان و عموم کسانی که بُعد معنوی انسان را قبول ندارند.

۲- **کدام معیار را ...** ؟معیار فعل اخلاقی، از جنس کمال و زیبایی بودن و رسانندهٔ انسان به کمال

۳- **رابطهٔ عقل با ...** . معیار فعل اخلاقی، حاکمیت عقل است و با حاکمیت عقل قوای وجودی انسان به اعتدال و کمال خود نزدیک‌تر شده و انسان را به سعادت و نیک‌بختی هدایت می‌کند.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی عبارات زیر را مشخص کنید. (۱/۵نمره)

۱ از نظر ارسطو نفس انسان در هنگام تولد حالت بالقوه دارد و به‌تدریج اموری را کسب می‌کند و به فعلیت می‌رسد. ☐ درست ☐ نادرست

۲ بدن انسان از نظر ابن‌سینا در دورهٔ جنینی در رحم مادر به مرحله‌ای می‌رسد که خداوند روح انسانی را به آن عطا می‌کند. این روح در آغاز جنبهٔ مادی دارد و به‌تدریج از جنس موجودات مجرد می‌شود. ☐ درست ☐ نادرست

۳ از نظر فلاسفهٔ مسلمان هنگام تضاد میان تمایلات حیوانی و فضائل اخلاقی، انسان به پشتوانه‌ای احتیاج دارد تا بتواند فضائل را بر تمایلات ترجیح دهد. این پشتوانه به اعتقاد فلاسفه مسلمان، خداوند است. ☐ درست ☐ نادرست

ب) جاهای خالی را با عبارات مناسب پر کنید. (۱/۵)

۴ از نظر مارکس انسان یک موجود مادی است که نیازهای اصلی او را ..... می‌سازند.

۵ به نظر افلاطون ..... با ارزش‌ترین دارایی انسان است.

۶ از نظر سهروردی خداوند که ..... است هیچ ظلمتی در او راه ندارد. سایر مراتب وجود چون نور کامل نیستند، ..... هستند.

۷ اولین قانون اخلاقی در نظر طبیعت‌گراها و ماتریالیسم‌ها این است که ..... .

ج) وصل کنید. (۱)

۸ نام خداوند در نظر سهروردی	• ۱) جُربزه
۹ وضعیت قوهٔ شهوت هنگامی‌که عقل حاکم باشد.	• ۲) قوه تفکر و تعقل
۱۰ حالت افراط عقل در نظر ارسطو	• ۳) وجدان اخلاقی
۱۱ مقصود از ناطق بودن داشتن آن است.	• ۴) خویشتن‌دار
	• ۵) نورالانوار

د) گزینهٔ درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۰/۵)

۱۲ ✪ کدام گزینه جزء افکار حکمت متعالیه نیست؟

الف) حقیقت انسان دوبعدی است؛ یعنی انسان دارای روح و بدن است.

ب) زیست اجتماعی، انسان را به ابداع اصول اخلاقی سوق داده است.

ج) میان روح و بدن یک اتحاد حقیقی برقرار است.

د) مراحل تکاملی طبیعت وقتی از گیاه و حیوان می‌گذرد به انسان می‌رسد و هر اتفاق در روح بیفتد در بدن ظاهر می‌شود و بالعکس.

۱۳ کدام گزینه نظر فیلسوفان طبیعت‌گرا است؟

الف) سرچشمهٔ فضایل اخلاقی دستوراتی است که خداوند برای سعادت ما داده است.

ب) عدل ارزش اخلاقی است که وجدان انسانی به آن حکم می‌کند و به این جهت خوب و فضیلت به شمار می‌آید.

ج) ارزش‌های اخلاقی ترکیبی از دوراندیشی انسان با نفع‌طلبی است.

د) کارهایی که به‌طور عادی و اولیه و برای رفع نیازهای طبیعی صورت می‌گیرد، ارزش‌های اخلاقی را به‌وجود می‌آورند.

@KonkurVIP.com

هـ) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (۱)

۱۴ از نظر کانت اگر انسان کاری را صرفاً برای اطاعت از وجدان اخلاقی خود انجام دهد چه چیز شمرده خواهد شد؟

۱۵ ✪ از نظر ملاصدرا بالفعل شدن ویژگی‌های بالقوه‌ای مانند ترسو بودن و بخشنده بودن در وجود انسان به چه چیز بستگی دارد؟

و) به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.

۱۶ ✪ نظر مشترک ماتریالیست‌ها و داروینیست‌ها دربارهٔ انسان را بنویسید. (۱)

۱۷ از نظر ملاصدرا روح چه ویژگی‌هایی دارد؟ (دو مورد) (۰/۵)

۱۸ نظر ارسطو دربارهٔ فعل اخلاقی چیست؟ (۱)

۱ درست (۰/۵) ۲ نادرست (۰/۵) ۳ درست (۰/۵) ۴ نیازهای مادی (۰/۲۵) ۵ نفس (۰/۲۵) ۶ نورمحض (۰/۲۵) – ترکیبی از نور و ظلمت (۰/۲۵) ۷ آنچه برای خود می‌پسندی برای دیگران هم بپسند. (۰/۵) ۸ ۵ (۰/۲۵) ۹ ۴ (۰/۲۵) ۱۰ ۱ (۰/۲۵) ۱۱ ۲ (۰/۲۵) ۱۲ گزینهٔ «ب» (۰/۲۵) ۱۳ گزینهٔ «ج» (۰/۲۵) ۱۴ خیر اخلاقی (۰/۵) ۱۵ به گزینش‌ها و شیوهٔ زندگی انسان (۰/۵) ۱۶ از نظر ماتریالیست‌ها و داروینیست‌ها، تفاوت واقعی میان انسان و سایر حیوانات وجود ندارد (۰/۲۵) و نمی‌توان برای انسان ارزش ویژه‌ای قائل شد (۰/۲۵)؛ مثلاً اگر انسان به اخلاق و فضائل اخلاقی توجه می‌کند، به این دلیل نیست که فضیلت‌گرایی در روح و فطرت او وجود دارد بلکه به این دلیل است که انسان‌ها، وارد زندگی اجتماعی و زیست اجتماعی شده‌اند (۰/۲۵) و این زیست اجتماعی، آنها را وادار به ابداع اصول اخلاقی و رعایت آنها کرده است تا بتوانند با هم زندگی کنند. (۰/۲۵) ۱۷ ۱- روح از بدن مجزا نیست بلکه روح و بدن وحدتی حقیقی دارند که روح باطن دیگری یعنی بدن است. (۰/۲۵) ۲- روح ضمیمه شدن به بدن نیست؛ بلکه نتیجه رشد و تکامل خود جسم و بدن است. (۰/۲۵) ۱۸ ارسطو معتقد است که اگر عقل بر قوای دیگر حاکم شود، انسان به اعتدال در قوا می‌رسد و همین اعتدال، عامل سعادت و نیک‌بختی انسان است. (۰/۲۵) وی معتقد است شهوت و غضب همواره در معرض افراط و تفریط هستند و عقل می‌تواند مانع این افراط و تفریط شود (۰/۲۵)، البته شرط لازم برای چنین امری این است که خود عقل رشد کرده و به درجات مناسبی از معرفت دست یابد (۰/۲۵) تا خودش دچار افراط و تفریط نشود. به نظر وی اعتدال در قوا که ما را به سعادت می‌رساند مشترک میان همهٔ انسان‌هاست و عقل هر انسانی اعتدال را درک می‌کند و آن را به عنوان امری درست می‌پذیرد. (۰/۲۵)

جدول بودجه‌بندی آزمون‌های پایان نوبت اوّل و دوم

عنوان درس	نوبت اوّل	نوبت دوم
۱-چیستی فلسفه	۴	۲
۲-ریشه و شاخه‌های فلسفه	۳	۱
۳-فلسفه و زندگی	۴	۱
۴-آغاز تاریخی فلسفه	۳	۱
۵-زندگی بر اساس اندیشه	۳	۱
۶-امکان شناخت	۳	۱
۷-ابزارهای شناخت	–	۲/۵
۸-نگاهی به تاریخچه معرفت	–	۳/۵
۹-چیستی انسان (۱)	–	۲
۱۰-چیستی انسان (۲)	–	۲
۱۱-انسان، موجود اخلاق‌گرا	–	۳
جمع	۲۰	۲۰

@KonkurVIP.com

سؤال های امتحانی — قائمشهر- استعدادهای درخشان فرزانگان ۹۹ (با تغییر)

آزمون: دی ماه (پایان نوبت اوّل) — مدت: ۶۰ دقیقه — تاریخ: ..../..../....

الف) درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را مشخص کنید. ۱/۲۵

۱ فلسفه علوم اجتماعی یکی از شاخه‌های مهم فلسفه است. ( ) درست ( ) نادرست

۲ کسی که به تفکر فلسفی رسید دیگر نیازی به تفکر در حوزهٔ فطرت اول ندارد. ( ) درست ( ) نادرست

۳ فیلسوفان تلاش می‌کنند نمونه‌هایی از مغالطه‌های فلسفی را جهت عبرت گرفتن دیگران، نشان دهند. ( ) درست ( ) نادرست

۴ تلاش بشر برای پاسخ قانونمند به سؤال‌های اساسی موجب ظهور دانش فلسفه شد. ( ) درست ( ) نادرست

۵ آنچه در فلسفه‌های مضاف پذیرفته می‌شود شالودهٔ نظریات در علوم مختلف است. ( ) درست ( ) نادرست